№ 91 Մայիսի 21 (Յունիսի 2) 1881 Մայիսի 21 (Յունիսի 2) № 91

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի, կէս տարվանը 6 բուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում դրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Ստորագրողներից գինում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական մտածմունքներ։—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Շուշուց։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Ֆրանսիա։ Թիւրքիա։ Բուլղարիա։ Անգլիա։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Դաւիթ բէկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՄՈՒՆՔՆԵՐ

—

Աւստրօ-գերմանական պատերազմից առաջ Աւստրիան զրեթէ քայքայվող դրութեան մէջ էր երևում։ Երեք գլխաւոր տարրեր, որոնք կազմում են աւստրիական պետութիւնը, միմեանց մէջ թշնամական յարաբերութիւնների մէջ էին գտնվում։ սրանք են գերմանական, ունգարական և սլավոնական տարրերը։ Աւստրիան չունէր սահմանադրութիւն, չունէր ներկայացուցիչների ժողով, չունէր դաւանութիւնների ու մամուլի ազատութիւն, չունէր ընդհանուր կինուորագրութիւն, չունէր քաղաքական ամուսնութեան օրէնք, պետութեան ֆինանսները ընկած դրութեան մէջ էին։

Այն սարսափելի ջարդը որ ընդունեց Աւստրիան Գերմանիայից 1866 թ-ին, կատարելապէս զգաստացրեց և վերանորոգեց Աւստրօ-Ունգարական պետութիւնը և այս բոպէիս նա եւրոպական երկիրների շարքում ամենաազատ և բարեկարգ պետութիւններից մէկն է, Աւստրիայի կայսրը արևմտեան եւրոպական իշխանների մէջ իր ժողովրդից ամենասիրված թագաւորն է։

Մինչև որ ամեն կողմից կրկնում էին թէ Աւստրիան քայքայվելու վրա է,—այդ պետութիւնը օրից օր բարեկարգվում էր և նոր ոյժ ու հաստատ կազմակերպութիւն էր ստանում, շնորհով այն ազատութեան, որ տրվեցաւ նրա պետական կազմակերպութեան բոլոր գործիչներին։

Այժմ Աւստրիայի ֆինանսները լաւ դրութեան մէջ են, պետութիւնը կազմող ամեն մի երկիր ունի իր ինքնավարութիւնը իր ներկայացուցիչների ժողովը, մի և նոյն ժամանակ մայրաքաղաքում, Վիէննայում, գումարվում է ամբողջ պետութեան կենտրոնական ներկայացուցիչների ժողովը, Ռայխսրատը։

Աւստրիան իրագործել է մի դաշնակցական կայսրութեան ձև, որի մէջ պետութեան իրաքանչիւր մասը իր անհատական կեանքով է ապրում և մի նոյն ժամանակ ընդհանուր պետական շահերով կապված է կենտրոնի հետ էլ։ Իրաքանչիւր մասին իրաւունք է ճանաչված հիմնել դպրոցներ իր մայրենի լեզուով և ոչ թէ միայն տարրական և միջնակարգ դպրոցներ, բայց Լվովի համալսարանում իրաւունք կայ դասախօսութիւններ կարդալ լեհերէն լեզուով, Պրագայի համալսարանի կէսը գերմանական է, իսկ միւս կէսը չէխական է։

Աւստրիայի սլավեանների մեծ մասը կաթոլիկ դաւանութեան են պատկանում, բայց վաղուց է արդէն, որ ռուսաց սլավեանասէր և յետադէմ կուսակցութիւնը, առաջնորդութեամբ զանազան Դոստոեվսկիների, Ակսակօվների և Կատկօվների, պընդում էր և ուղղակի աւստրիական սլավեանների երեսին էր ասում որ նրանք միայն այն ժամանակ բուն սլավեաններ կը դառնան, երբ կը թողնեն կաթոլիկութիւնը և կընդունեն ռուսադաւան եկեղեցին։ Բայց Աւստրիայի սլավեանները շատ լաւ հասկացան որ ցեղական և ազգային յատկութիւնները պարունակվում են լեզուի մէջ և ոչ թէ կրօնի մէջ։ Իրանց կաթոլիկ եղբայրների կողմը բռնեցին և Աւստրիայի յունադաւան սլավեանները, իրանց յոյսը կարեցին նեղհայեաց ռուս սլավեանօֆիլներից և այժմ ընդհանուր գործակցութեամբ հասան այն մեծ յեղափոխութեան իրանց եկեղեցիներում։ Ոչ թէ միայն Աւստրիայի յունադաւան սլավեանները մոցին սլավոնական լեզուի տեղ իրանց կենդանի, մայրենի լեզուի գործածութիւնը իրանց եկեղեցական արարողութիւնների մէջ, բայց նորերում նոյն իրաւունքը ձեռք բերեցին պետութեան բոլոր կաթոլիկ սլավեանները, որոնք այսուհետև լատինական լեզուի տեղ կը կատարեն իրանց եկեղեցական արարողութիւնները լեհերէն, չեխերէն, կամ սերբերէն լեզուով, նայելով թէ ինչ ազգութեան են պատկանում։

Հրէաներն էլ Աւստրիայում միւս հպատակների հետ կատարեալ հաւասար իրաւունքներ են վայելում։

Աւստրիայի այժմեան կայսրը արևմտեան Եւրոպայի բոլոր իշխաններից ամենաժողովրդական է։ Նա գիտէ իր վարմունքով գրաւել իր հպատակների սէրը։ Նա սովորել է իր հպատակ ազգերի գրեթէ բոլոր լեզուները, և, օրինակ, լեհական պատգամաւորութեան հետ որ նրան ներկայանում է, նա վարժ կերպով խօսում է լեհերէն լեզուով, ունգարացիների հետ՝ ունգարերէն, չէխերի հետ չէխերէն։ Դա գրաւում է փոքրիկ ազգութիւնների սէրը, երբ իշխանը յարգանքով է վերաբերվում դէպի նրանց մայրենի լեզուն, ամեն ազգութիւնների այդ յատկանիշը և այդ գանձը։

Վերջապէս Աւստրիան ներկայացնում է մեզ Եւրոպայում մի չեղած քաղաքական երևոյթ. մի ահագին դաշնակցութիւն այլ և այլ ամենատարբեր ազգութիւնների, որոնցից իրաքանչիւրը ապրում է իր ազգային կեանքով, կապված լինելով պետութեան ընդհանուր շահերով և ներկայացնելով մի և նոյն ժամանակ մի զօրեղ պետութիւն, որ եթէ շարունակի այդ ճանապարհով ընթանալ,—քանի կերթայ աւելի ոյժ կը ստանայ և կը միացնի իրան Բալկանեան թերակղզու բոլոր սլավեան ազգութիւններին։

Դուցէ Աւստրիայի գերմանական մասը մի ժամանակ կանցնի Գերմանիային, իսկ Աւստրիան կը դառնայ մի զօրեղ սլավոնական-ունգարական պետութիւն։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Ապրիլի 4

Բաւական երաշտութիւնից յետոյ մարտի վերջերում սկսվեցին սաստիկ և անընդհատ անձրևներ, որ դեռ ևս շարունակվում են։ Չը նայելով որ այդ անձրևները շատ օգտաւէտ են ցորենի և գարու աճ-ման համար, սակայն շերամապահները, որոնք ուղանակի լաւութեան պատճառով—շրջակայ գիւղերում ամեն տեղ սկսել էին շերամները կենդանացնել,—բաւական վնասվեցան, որովհետև ցրտի պատճառով բոլորը փչացան և այսօր հարիւրաւոր գիւղացիներ կամ շերամապահներ գալիս են Շուշի նորը գնելու, որ այնքան էլ չը կայ։ Արդէն սպասելի է, որ այս տարի այստեղերի բերքերը առատ և լաւ չեն կարող լինել։

Լսում ենք, որ ֆրանսիացի պարոն Լերիսէ նորերում մեծ քանակութեամբ նուխու շերամներ պատրաստեցին։

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

—

ԺԱ.

Ցաթեի վանքի բոլոր խուցերը շինված էին տաշած քարից, ունէին նեղ լուսամուտներ, նոյնպէս քարէ շրջանակներով, որոնց միջով մի կատու միայն կարող էր անցկենալ։ Շատ հասկանալի է, որ նրանք փեղկերի պէտք չունէին, կէս թերթ թուղթ բաւական էր ամբողջ լուսամուտը կալնելու համար։

Խուցերից մէկի մէջ դրած էր մի կոճղ, որ տեղացիք «քունդա» էին կոչում, դա կազմարարների մամուլի նմանութիւնն ունէր և յատկապէս շինված էր բանտի գործածութեան համար։ Մի կալանաւորի ոտները ամրացրած էր այդ կոճղի մէջ։ Նա պառկած էր քամակի վրա և անկարող էր շարժվել, որովհետև թեքերը քամակի կողմից պրկած էին չուանով, որի երկու ծայրերը կապել էին խուցի սիւնին։

Դուռը բացվեցաւ, վանքի աբեղաներից մէկը ներս մտաւ։ Կալանաւորը թէև քնած չէր, բայց գտանվում էր մի տեսակ թմրած դրութեան մէջ։ Դռան ճռռոցը լսելով, նա աչքերը բաց արեց։ Վանքի զինված շաթրներից երկուսը կանգնած էին դրսում։ Աբեղան իր ետևից դուռը կողպելով, մօտեցաւ կոճղին, թուլացրեց նրա գալերանները *), կալանաւորի ոտները դուրս բերեց։ Նա նստեց, բայց թեքերը կապված մնացին։

Կալանաւորի դէմքը բոլորովին այլանդակված էր, աչքերում վառվում էր մի տեսակ տենդային կրակ, մօրուքի և գլխի մազերը անկարգ կերպով խճճված էին։

—Դուք երազան ունէք, հայր սուրբ, դարձաւ նա դէպի աբեղան։

—Զունեմ, բայց երազների միտքը հասկանում եմ, պատասխանեց աբեղան, նստելով նրա մօտ։—Երևի, երազ էք տեսել, մէլիք։

—Տեսել եմ, շատ վատ երազ, ասաց կալանաւորը հոգոց հանելով։—Ֆաթալի խանի ընծայած խալաթը երազումս այրվում էր... Ինչքան էլ աշխատում էի հանդցնել, ինչքան էլ ջուր էի ածում, նա աւելի և աւելի բոցավառվում էր... Վերջը այրվեցաւ, բոլորովին մոխիր դարձաւ...

—Այդ երազը այնքան պարզ է, որ ամենևին բացատրութեան կարօտութիւն չունի, ասաց աբեղան։—Ֆաթալի խանի ձեզ ընծայած խալաթը նրա ձեզ տուած իշխանութեան նշանակն էր. խալաթը այրվեցաւ, նրա հետ էլ վերջացաւ ձեր իշխանութիւնը

—Ի՞նչպէս, հարցրեց կալանաւորը կատաղած կերպով։

—Միթէ չէք հասկանում, մի լաւ նայեցէք, թէ ո՞րտեղ էք գտնվում և ինչ դրութեան մէջ...

—Այդ ես հասկանում եմ... ասաց կալանաւորը խորին վրդովմունքով.—եթէ խանը մի ժամ առաջ հասցնէր ինձ իր զօրքերը, ես այստեղ չէի գտնվի։ Բայց նրանք հասան այն ժամանակ, երբ ամեն ինչ վերջացած էր...

—Ես յոյս ունէի գտնել ձեզ, մէլիք, բոլորովին զղջացած, բոլորովին փոշմանած, խօսեց աբեղան ծանր կերպով։—Բայց դուք, ինչպէս ես լսում է, դեռ չէք կամենում հեռանալ հին մեղքերից, դեռ չէք մտածում թողնել ձեր առաջվայ խորհուրդները, որոնք այնքան վնասներ, այնքան դառն ցաւեր պատճառեցին մեր հայրենիքին։ Մթէ ձեր խիղճը բոլորովին մեռած է, մթէ նրա մէջ չէ մնացել մի նշոյլ անգամ կենդանութեան։ Ինչի համար կուզէիք պարսիկ զօրքերը, ո՞ւմ դէմ պիտի պատերազմէիք, մեր հայրենիքի ազատչի դէմ, հա՞։

—Ոչ, մի աւազակի դէմ, մի ապստամբի դէմ, մի անզգամ խռովարարի դէմ, որ ձգտում է հայոց իշխան դառնալ։

—Նա իր գործով արժանի է ոչ միայն հայոց իշխան դառնալու փառքին, այլ աւելի ևս մեծ փառքի, պատասխանեց աբեղան։

—Նա իր գործով արժանի է զլխատման, արժանի է, որ մի թոկ կապէին նրա պարանոցին և քարշ տային Ցաթեի բոլոր փողոցներով։

Խօսողը Ցաթեի մէլիք Դաւիթ ուրացողն էր։ Մենք արդէն գիտենք, թէ ինչպէս վերջացաւ նրա կռիւը բէկի հետ, գիտենք, նոյնպէս, թէ ինչպէս ջարդվեցան պարսից և հայոց զինուորներից կազմված նրա զօրքերը։ Իր անաջողութիւնից յետոյ ուրացողը մի քանի ձիաւորներով փախաւ դէպի Բարգուշատի կողմերը, որ իր մեծաւորից՝ Ֆաթալի-խանից օգնութիւն ստանայ և կրկին վերադառնայ բէկի վրա։ Բայց Բայինդուր իշխանը նրան հետամուտ լինելով, փախչելու միջոցին բռնեց։ Ֆաթալի խանի օգնական զօրքերը հասան նրան այն ժամանակ, երբ արդէն կալանաւորված էր։

Նրա այցելուն, որ եկել էր հոգևորապէս մխիթարել նրան և դարձի բերել, Խորէն հայր սուրբն էր, վանքի միաբանութեան բաւական զարգացած վարդապետներից մէկը, որ իր երիտասարդ հասակում միացրել էր իր մէջ կրօնի և քաջութեան առաքինութիւնները։ Հանդիպելով կատաղի յամառութեան ուրացողի կողմից, նա սաստիկ վշտացաւ, որ մի հայ մէլիք կարող էր բարոյապէս այնքան ընկած լինել, որ պարսից լուծը աւելի գերադասէր, քան թէ տեսնել մի անկախ հայոց իշխանութիւն։

—Մէլիք Դաւիթը չի խոնարհվի աւազակ Դաւթին, ասաց նա դառնութեամբ։

—Դուք պիտի խոնարհվէք Աստուծոյ կամքի և ժողովրդի պահանջի առջև, մէլիք, պատասխանեց աբեղան հանդարտ կերպով։—Բէկը ժողովրդի պահանջի արտայայտութիւնն է։ Ուրիշ ապացոյց բերել պէտք չէ. գործը ինքը վկայում է իր համար։ Դուք տեսաք, թէ ինչպէս ժողովուրդը առանց հրաւէրքի, ինքնակամ հետևեց նրան։

—Ցեսայ, պատասխանեց կալանաւորը հեգնական ժպիտով։—Բայց ի՞նչ ասել է ժողովուրդ։ Ժողովուրդը մի կտոր փափուկ մոմ է, նրան դէպի որ կողմը և հուփ տաս, դէպի այն կողմը կը թեքվի. նրան ինչ կաղապարի մէջ և դնելու լինիս, այն ձևը կը ստանայ։ Այսօր բէկը յաղթող հանդիսացաւ, ժողովուրդը նրան կը հետևի, իսկ եթէ էգուց ես յաղթելու լինիմ, ինձ կը հետևի։

*) Ժողովրդական բառ, կազմված է գալարել բառից, նշանակում է որ և իցէ մեքենայի այն պտուտակը, որ ամրացնում է, հուփ է տալիս։

ջակայքում Իտալիայի չերամի սերմեր է բաժանած նրա առաջվայ ունեցած արդիւնաբերութիւնը վերականգնելու համար։ Այդ տեսակը, որ աւելի ամրին է և գերազանց բոժոժների մէջ, և որը աւելի մետաքս է արտադրում քան միւս տեսակները, մի ժամանակ արդիւնաբերում էր Շուշին և իր շրջակայքը. սակայն քանի տարի է, որ այդ տեսակի գործածութիւնը դադարել է մեր կողմերում։ Չը նայելով որ մի քանի անգամ փորձերը ապարդիւն են անցկացել, ցանկալի կը լինէր, որ չերամի առևտուրով զբաղող վաճառականները անուշադիր չը թողէին այդ. մինչդեռ առաջիկայ բերքում, ստիպված կը լինեն ի հարկէ, ինչպէս անցեալ տարի, ամենավատ և փչացած բոժոժներ առնելու։ Գուցէ կը յաջողի այդ տեսակը կրկին տարածել այս կողմերում։

Երէկ կեսօրից յետոյ մի շատ ցաւալի դէպք տեղի ունեցաւ, այստեղ Թիւրքաց Թաղի մէջ։ Մի շատ հին և խարխուլ չինութեան առագին և ճաքած պատերը երկարատև անձրևներից յետոյ փուլ են գալիս, և ընկնելով փոքր ինչ ցած մի աղքատիկ Թուրք ընակարանի տան կտուրի վրա, ամբողջ տունը յատակին են կպցնում. շուտով յայտնվում է ոստիկանութիւնը և փլատակների տակից հանում են մեռած մօրը իր երեք որդոց դիակների հետ։

Աբել Ապրեսեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսօր Համբարձման տօնի պատճառով տպարանում չեն բանում, այդ պատճառով վաղը, ուրբաթ օր «Մշակի» համարը չենք հրատարակի, այլ մեր լրագրի հետևեալ համարը կը հրատարակենք շաբաթ օր, մայիսի 23-ին։

—

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ, պ. Սամուէլ Սէրգէյեանցից ստացանք 3 ռուբլ յօգուտ «Միացեալ Ընկերութեան։»

—

Մեզ պատմում են որ Թիֆլիսի հայթուխները շատ դժգոհ են իրանց գլխաւորից (ուստաբաշուց), որ անկանոն տուրքեր էր պահանջում նրանցից, անարդար տուգանքներ է դնում նրանց վրա։ Հայթուխները շատ անգամ գանգատվել են արուեստաւորների գլխաւորին, բայց նրանց գանգատը ապարդիւն է մնում։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Զարմանալի կարգ է տիրում այժմ Երևանի կոնսիստորիայում, նորընտիր ատենադպիր Ս. Փիլիպոսեանցի չնորհով։ Այն խնդրատուները, որոնք առաջ տարիներով, հազար ու մի խնդիրքներով հաղիւ կարողանում էին մի մետրիկական վկայական կամ մի այլ թուղթ ստանալ մեր կոնսիստորիայից, այժմ Փիլիպոսեանցի չնորհով բաւականութիւն են ստանում խնդիրքի տալուց միւս օրը։ Կոնսիստորականները շատ գժգոհ են նոր ատենադպրից, որ փակել է նրանց առջև կաշառք ընդունելու ճանապարհը։»

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ հաղորդում են մեզ հետևեալ խօսակցութիւնը Էջմիածնի միաբանութեան մէջ։ Մի վարդապետ դիմում է միւսին. «Հայր սուրբ, լսել եմ որ Գ. վարդապետին մտադիր են եպիսկոպոսութիւն տալ. ճշմարիտ է արդեօք այդ լուրը։» Հայր սուրբը փոքր ինչ մտածելուց յետոյ պատասխանում է. «Շատ հաւանական է որ ճշմարիտ լինի, որովհետև մի քանի շաբաթ է արդէն շատերը նկատում են, թէ Գ. վարդապետը սկսել է եպիսկոպոսի ոճով խօսել և թքել։»

—

Շաբաթ օր, մայիսի 23-ին, երեկոյեան 7 ժամին պ. Արսէն Թոխմախեան, որ նոր է վերադարձել Թիւրքաց Հայաստանի ճանապարհորդութենից, կառավարութեան թոյլատրութեամբ կը կարդայ հայերէն լեզուով մի դասախօսութիւն Արծրունու թատրոնում «Թիւրքաց Հայաստանի» մասին։ Ահա պ. Թոխմախեանի դասախօսութեան պրոգրամը։ Առաջին մաս։ Վանի նահանգ։—Վան քաղաք և Այգեստան։—Աշխարհագրական և հնագիտական տեղեկութիւններ։—Ազգաբնակութեան մասին վիճակագրական տեղեկութիւններ։—Վանի նահանգի քսան և երկու գաւառներ։—Այդ գաւառների մասին աշխարհագրական և հնագիտական տեղեկութիւններ։—Ճանապարհներ։—Վիճակագրական տեղեկութիւններ Թիւրքերի, հայերի, ասորիների, քիւրդերի, հրէաների և եզիդիների մասին։—Բուլանըխի, Մանազկերտի և Խնուսի գաւառները։ Երկրորդ մաս։ Մի քանի խօսք եւրոպացի ճանապարհորդների համար։—Առաջին տպաւորութիւն ռուս-Թիւրքաց սահմանի վրա։—Թիւրքաց Հայաստանի ամայութիւնը։—Ցաւարերութիւնները հայերի, Թիւրքերի, ասորիների և քիւրդերի մէջ։—Առուտուրի և արհեստների մասին տեղեկութիւններ։—Վանի շալեղէն գործուածքներ։—Ընկերութիւնների և ուստաբաշիների մասին։—Միացեալ ընկերութեան գործունէութիւնը։—Սովելոց յանձնաժողով։ — Ռուս Թիւրքաց պատերազմի հետևանքները։—Ցափշտակութիւնների հաշուեցուցակը։ Դասախօսութեան ժամանակ պ. Թոխմախեան ցոյց կը տայ Հայաստանի մի քանի գործուածներ։ Ցոմակները կարելի է ստանալ Արծրունու թատրոնի կասայում և պ. Թոխմախեանի մօտ։ Տեղերի գները հետևեալներն են։ Բազկաթոռները 1 ռուբլ, բացի առաջին կարգից, որ 2 ռուբլ արժէ։ Աթոռները 75 կոպէկ և 50 կոպ., գալլէրէա 30 կ. և 20 կ., լօժաները 4 ռուբլ։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են, թէ Էջմիածինը աշխատում է գրաւել բոլոր եկեղեցական և վանքային կալուածները և նրանց եկամուտները ինքն ստանալ։ Այդ կալուածների եկամուտները միշտ ստացել է տեղային հոգևոր դպրոցների հոգաբարձութիւնը և ծախսել է դպրոցների պահպանութեան համար։ Շատ հասկանալի է, որ եկամուտները Էջմիածինը իր ձեռքը գցելուց յետոյ, պէտք է դպրոցները փակման վիճակի ենթարկէ։ Արդէն Ամարաս վանքի ընդարձակ կալուածներին ու եկամուտներին տիրել է Էջմիածինը։ Այդ վանքի եկամուտները ստանում էր առաջ դպրոցների հոգաբարձութիւնը, այժմ կոնսիստորիան և տեղային յաջորդը պահանջում են հոգաբարձութիւնից այն բոլոր գումարները, որ շատ տարիների ընթացքում ստացել է ուսումնարանը։ Այդ մասին ժողովրդի և հոգևոր կառավարութեան մէջ խռովութիւններ են ծագել, որոնք հետզհետէ սպառնալից կերպարանք են ընդունում։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ գրում են մեզ. Ղազանչեցոց եկեղեցին, որի շինութեան համար աւելի քան 60,000 ռուբլ ծախսվել էր և փողի պակասութեան համար անկատար էր մնացած, այժմ պ. Խանդամիրեանցի յորդորանքով սկսել են մնացած ծախքը հոգալ և կառուցանել։ Եկեղեցու շինութիւնը բոլորովին աւարտելու համար հարկաւոր կը լինի համարեա նոյնքան գումար, որ մինչև այժմ վատնվել է։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են որ կայծակի հարուածից սպանվեցան երեք գիւղացիներ, որոնք կանգնած էին մի պարապի մօտ։ Գրում են նոյնպէս որ հոգևոր դպրոցի 3-րդ դասատան աշակերտներից մէկը մի փոքրիկ երկաթէ խողովակի մէջ լցնում է վառօդ և մանր գնտակներ, որ մի քանի անգամ արձակելով զուարճանում է, յետոյ խողովակը տրաքելով, կտորտանքը դիպչում են նրա սրտին, պատանին մեռնում է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

Լրագիրները հաղորդում են, որ օրերումս Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովը քննեց պատգամաւորներին ընտրելու ձևի հարցը։ Կարճառօտ վիճաբանութիւններից յետոյ, որին մասնակցեց և Գամբետտա, ժողովը ընդունեց ամբողջութեամբ Բարդուի օրինագիծը, որ վերականգնում է ընտրութիւնները ցուցակներով։ Շրջաններով ընտրելու ձևի կուսակցների բոլոր ջանքերը ոչինչ հետևանք չունեցան, չը նայելով հանրապետութեան նախագահ Գրեվիի միջամտութեանը, որ մի քանի անգամ կարծիք է յայտնել Բարդուի օրինագծի դէմ։ Պարլամենտական այս կռուի ժամանակ Գամբետտա յաղթող հանդիսացաւ և նրա ազդեցութիւնը աւելի էլ մեծացաւ։ Այսուհետև անփոխելի է պատգամաւորների այժմեան ժողովի արձակելը և այժմեան մինիստրների տեղ Գամբետտայի կողմնակիցների ընտրելը։

Պաշտպանելով ցուցակներով ընտրութեան ձևը, Գամբետտա հերքեց իր դէմ ուղղած մեղադրանքները, իբր թէ նա փառասէր դիտաւորութիւններ ունի և յայտնեց, որ նա երբէք ի նկատի չէ ունեցել փոքրացնել իշխանութեան հեղինակութիւնը։ Ընտրութիւնները ցուցակներով, ասաց նա, միջոց են տալիս երկրի կարծիքը հարցնել ընդարձակօրէն։ Այնուհետև նա ապացուցեց, որ ընտրութիւնները շրջաններով անկարելի են դարձնում որևէ է վերանորոգութիւն։ Գամբետտայի կարծիքով ցուցակներով ընտրութիւնները վերջ կը դնեն կաշառակերութեանը, որոնք հետևանք են շրջաններով ընտրութիւնների ձևի։ Վերջը նա ասաց. „Պէտք է այսօր վճռել, արդեօք հանրապետութիւնը օգտակար կը լինի, թէ անպտուղ։“

—

ԹԻՒՐՔԻԱ

„Ռէ յտերի“ ընկերութեան կ. Պոլսից հաղորդում են հետևեալը Միտհադ-փաշային կալանաւորելու մասին։ Արդարութեան մինիստր Զեվդեթ-փաշա առաջ հեռագրեց Զմիւռնիա Միտհադ-փաշային, որ նա գայ կ. Պոլիս և ներկայանայ արդարութեան մինիստրին։ Միտհադ-փաշա պատասխանեց, որ նա կուղևորվի կ. Պոլիս Ֆրանսիական դրօշակի պաշտպանութեան տակ։ Երբ յայտնվեցաւ, որ նա ապաստանվել է Ֆրանսիական հիւպատոսարանը, Բ. Դուռը դիմեց Ֆրանսիական դեսպանին, խնդրելով, որ նա

ես աւելին կասեմ. ժողովուրդը մի հլու գրաստ է, մի մեծ աւանակ է. նրա երասանակը (նօխտան) ում ձեռքը որ ընկաւ, իր ետևից քարշ կը տայ, կը տանէ ամեն կողմ, որ կողմը և ցանկանում է։ Ժողովուրդը սեպհական կամք չունի։

—Դուք սխալվում էք, մէլիք, ասաց աբեղան, —ժողովուրդը սեպհական կամք ունի։ Այդ ուրիշ բան է, որ նա երբեմն ճնշված, երբեմն կաշկանդված է լինում և իր կամքը արտայայտել չէ կարողանում։ Բայց երբ նա կտրեց իր կապանքները, այլ ևս նրա թափին ընդդիմադրել անկարելի է։ Նա դառնում է մի հսկայական հեղեղ և փոթորկի նման որոտում է, ալեկոծվում է, առաջ է վազում, խորտակելով, ոչնչացնելով իր առջևից ամեն տեսակ խոչնդոտներ։ Ո՞ր մահկանացուն կարող է ժողովրդի կատաղի հոսանքի առաջը կտրել։ Դժուար է միայն շարժել նրան, երբ միանգամ շարժվեցաւ, այլ ևս այնուհետև կանգ չի առնի, որպէս մի ահագին ժայռ, որ բեկվում է լեռան բարձրութիւնից, գլորվում է դէպի ցած, և առաջ ընթանալով, հետզհետէ աւելի և աւելի սաստկացնում է իր թափը....

—Մինչև ընկնում է անդունդի մէջ... կտրեց կալանաւորը աբեղայի խօսքը։—Բայց գիտէք, հայր սուրբ, այդ ձեր նկարագրած ահագին քարաժայռը իր գլորման ընթացքում, միւս ժայռերին զարկվելով, որքան փշրվում է, որքան մաշվում է, և միայն նրա կտորտանքն են հասնում մինչև ստորոտը...

—Գիտեմ... ինչպէս էլ և լինի, շարժման մէջ կեանք կայ։

—Դիակի շարժումները կեանքի նշաններ չեն, նրանք բոպէական ցնցումներ են միայն, պատասխանեց կալանաւորը և սովորական դառն ծիծաղը դարձեալ երևաց նրա գունաթափ շրթունքի վրա։— Հայ ժողովուրդը կատարեալ դիակ է։ Դիակին կարելի է ձեռքով բարձրացնել, ոտքի վրա կանգնեցնել, բայց հէնց որ բաց թողեցիր, իսկոյն կընկնի, կը տարածվի գետնի վրա, դարձեալ անշարժ կը մնայ։

—Թէ որքան դուք սխալվում էք ձեր կարծիքի մէջ հայոց ժողովրդի վերաբերութեամբ,— ես այդ մասին հարկաւոր չեմ համարում խօսել, մէլիք, ասաց աբեղան։—Բայց դիցուք թէ այդպէս լինի, որպէս դուք կարծում էք, թէ հայ ժողովուրդը մի դիակ է. միթէ դուք չէք մտածում կեանք տալ դիակին, քանի որ ինքներդ նոյն ժողովրդի ծնունդն էք, քանի որ ինքներդ ազգով հայ էք, թէև մահմեդական կրօնը ընդունած։

—Ես, եթէ կը ցանկանայի հայ ժողովրդի հետ գործ ունենալ, ոչ այլ կերպով չէի ընդունի, բայց միայն նրա գլուխը լինել և ոչ ոքի ստորադրեալ։

Վերջին խօսքերը բարկութեան չափ վրդովեցրին աբեղային, և նա չը կարողանալով պահպանել իր սառնասրտութիւնը, պատասխանեց.

—Դուք դեռ ձեր հին ցնորքների մէջն էք գտնվում, մէլիք։ Ով որ ձգտում է ժողովրդի գլուխ լինել միայն նրան կեղեքելու, միայն նրան կողոպտելու համար, եթէ հասնելու ևս լինի իր նպատակին, չէ կարող երկար պահպանել իր դիրքը։ Բռնաւորների կեանքը կարճ է լինում։ Ժողովրդի գլուխ լինելու համար պէտք է պաշտպանել նրա բարին, պէտք է ունենալ նրա հետ նոյն յարաբերութիւնները, ինչ յարաբերութիւններ որ ունի մարմնի բնական գլուխը մարդու անդամների և ամբողջ կազմուածքի վերաբերութեամբ։ Դուք անբնական գլուխ էիք, մէլիք,—հայ պարսկի հոգով, պարսկի սրտով։ Այս պատճառով էլ ժողովուրդը մերժեց ձեզ։ Դուք այժմ ամեն ինչ կորցրել էք. ձեզ մնում է երկու բան՝ կամ զղջալ և բէկից ներումն ստանալ, կամ կրել ձեր դատապարտութեան պատիժը։ Որը կամենում էք, ընտրեցէք։ Ես հաւատացած եմ, որ բէկը այնքան մեծահոգի է, որ կը ներէ ձեզ, եթէ զղջալու լինիք։

—Ես ինձ չեմ հասցնի այն ստորութեան, որ որ և իցէ հայից ներումն խնդրեմ, պատասխանեց կալանաւորը արհամարհանքով։— Ինչ լինելու է, թող լինի. ես կը խոնարհվեմ ճակատագրի առջև։

—Ձեր ճակատագիրը դրանով կը վերջանայ, որ բէկը կը հրամայէ այսօր գլխատել ձեզ։

—Այդ ինձ համար մի և նոյն է, բայց ես հաւատացած եմ, որ իմ որդին վրէժխնդիր կը լինի հօր արեան համար։

—Այդ յոյսը մի ունեցէք, ձեր որդին չէ կարող այդ անել։

—Կարող է. նա պարսիկ զօրքերով կը ոչնչացնէ բէկի բոլոր զօրութիւնը։

—Եթէ կենդանի լինէր.... Ձեր որդին սպանված է։

—Որդիս... սպանված է... գոչեց նա կատաղի հառաչանքով և նրա գլուխը թեքվեցաւ կոճղի վրա։

Աբեղան հասցրեց երկրորդ և աւելի սաստիկ հարուածը։

—Այո, սպանված է. գիտէք ում ձեռքով. մի գիւղացի աղքատ կնոջ ձեռքով, որը նոյն ժողովրդի զաւակն է, որին մի բոպէ առաջ դիակ էիք կոչում։ Տեսնում էք, այդ ժողովուրդը գիտէ հարկաւորած ժամանակ պատժել իր բռնաւորներին։ Նա զգում է անիրաւ ձեռքից կրած վէրքը և աշխատում է վրէժխնդիր լինել։ Բայց դիակները ոչինչ չեն զգում։

Վերջին խօսքերը չը լսեց կալանաւորը։ Թաթարներ լուրը միանգամայն խորտակեց թէ նրա սիրտը և թէ նրա յոյսերը։ Մինչև այժմ նա հանգիստ էր, հանգիստ էր գլխաւորապէս այն պատճառով, որ մտածում էր, եթէ իրան կը զլխատեն, եթէ իրան կախաղան կը բարձրացնեն, դարձեալ կը թողնէ երկրի վրա իր շարունակութիւնը—որդուն։ Որդին կը պահպանէ անիրաւութեամբ ձեռք բերած իշխանութիւնը։ Իսկ այժմ բոլորը կորաւ, բոլորը ոչնչացաւ։ Փառասիրութեան ցանկութիւնը աւելի զօրեղ էր նրա մէջ քան որդեսիրութեան զգացմունքը։ Եւ նա ափսոսում էր ոչ այնքան սպանված որդուն, որքան կորած փառքը։ Արտասուքի ոչ մի կաթիլ չը յայտնվեցաւ նրա անգութ աչքերում, որ այժմ լի էին վայրենի կատաղութեամբ, միայն երբեմն խորին հառաչանքներ դուրս էին թռչում խստասիրտ մարդու ջախջախված կուրծքից։ Երբ նա փոքր ինչ հանգստացաւ, հայր սուրբը խօսեց.

—Այսպիսի յուսահատական բոպէներում միակ մխիթարութիւնը մարդ կարող է գտնել Աստուծոյ մէջ։ Դիմեցէք Աստծուն, մէլիք, հեզութեամբ և խոնարհված սրտով, նրանից թողութիւն խնդրեցէք։ Ձեր աշխարհային թշուառութեամբ